

Vlaamse etymologische correcties

In mijn etymologische dialectwoordenboeken⁽¹⁾ komen wel enkele voorlopige etymologische verklaringen voor, die achteraf gissingen – en soms vergissingen – bleken te zijn, die een correctie behoeften. Die werden in een volgend woordenboek meestal rechtgezet, in de volgorde *WEW*, *OEW*, *ZEW*, *BEW*, *LEW*⁽²⁾. Aangezien de gebruikers wel niet allemaal over de hele serie beschikken, wil ik hier die en enkele andere correcties aanbieden.

ankoleur, ankeleur, angoleur ‘homofiel, pedofiel’ werd in *WEW* en *OEW* verklaard als Fr. *encolleur* ‘lijmer, papper’. In *ZEW* werd het woord terecht teruggebracht tot Fr. *enculeur* ‘sodemieter, flikker’, afgeleid van *cul* ‘gat, kont, reet’.

averulle ‘meikever’. In *WEW* werd de verklaring van De Bo overgenomen ‘avondronker’, aangezien ook *averonker* voorkomt. Onlangs heeft L. de Grauwe daar enkele bezwaren tegen ingebracht⁽³⁾. Hij wijst er allereerst op dat *averulle* een femininum is, terwijl *meikever*, *meulenaar* masculien zijn. In *WEW* werd het genus niet vermeld, juist vanwege die onzekerheid. Was het woord oorspronkelijk wel vrouwelijk, werd het door de

⁽¹⁾ F. DEBRABANDERE, *West-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam-Antwerpen, 2002. Verder: *WEW*.

F. DEBRABANDERE, *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam-Antwerpen, 2005. Verder: *OEW*.

F. DEBRABANDERE, *Zeeuws etymologisch woordenboek*, Amsterdam-Antwerpen, 2005. Verder: *ZEW*.

⁽²⁾ F. DEBRABANDERE, *Brabants etymologisch woordenboek*, Leuven-Zwolle, 2010. Verder: *BEW*.

F. DEBRABANDERE, *Limburgs etymologisch woordenboek*, Leuven, 2011.

⁽³⁾ L. DE GRAUWE, ‘Dien avond en die averulle’, in *Een sextant voor een taal-specialist. Bijdragen tot Joost Buysschaert in profiel*, [Gent], 2016, p. 107-112.

zwakke e-uitgang niet als vrouwelijk geïnterpreteerd? Vergelijk de oorspronkelijke onzijdige woorden *oge*, *ore* ‘oog, oor’, die vanwege de zwakke uitgang in het West-Vlaams vrouwelijk geworden zijn. Verder is een nomen agentis op *-e* al lang niet meer productief. En als het eerste lid op *avond* teruggaat, dan klopt het accent niet. De Grauwe wijst erop dat De Bo de Spaanse vorm *abejarron* vermeldt. Waarom? Hij verwijst ook naar Fr. *abeillerolle* ‘bijeneter’, waarvan *rolle* toch wel erg aan *rulle* doet denken.

Tegelijkertijd – en dan nog in hetzelfde *Liber Amicorum* – publiceerde J. van Keymeulen zijn etymologische verklaring van *averulle*⁽⁴⁾. Aangezien de *h* in de Vlaamse dialecten niet uitgesproken wordt, ziet hij in het woord oorspronkelijk *hagerulle*, d.i. een insect dat in de haag zit te rullen, te ronken, gonzen. Het is bekend dat meikevers vaak in beukhagen wonen. *Hagerulle* kan daarom goed worden vergeleken met *eikeronker*. *Ave* voor *hage* is geen fonetisch probleem vanwege het bekende verschijnsel van de *v/g*-wisseling, waarvan O. Leys⁽⁵⁾ talrijke voorbeelden gaf. Toch kunnen we ons afvragen of zo’n gebruikelijk woord als *hage* makkelijk aanleiding geeft tot *g/v*-wisseling.

Laat ik dan toch een ander spoor proberen. Zowel van *averulle* als van *averonker* begint het tweede lid met *r*. Misschien kunnen we hier spreken van metanalyse en moeten we die woorden terugbrengen tot *averrulle*, *averronker*. *Aver* beantwoordt volledig aan Duits *aber* ‘weer, opnieuw’, bv. nog in *abermals*, *tausend und abertausend*. Nu vermeldt Gezelle in Loquela een Kortrijks woord *herronkere* ‘hor, snorrebot’⁽⁶⁾, een woord dat blijkbaar verwijst naar het snorren, ronken van de meikever, want volgens Jan Soete is een *herronker* eigenlijk een ‘soort

(4) J. VAN KEYMEULEN, ‘De etymologie van *averulle*’, in *Een sextant voor een taalspecialist. Bijdragen tot Joost Buysschaert in profiel*, [Gent], 2016, p. 101-106.

(5) O. LEYS, ‘De wisselig *v/g*, *f/ch* in het Nederlands en de verwante talen’, in *Med. Ver. Naamkunde* 36 (1960), p. 125-150.

(6) Van Dale verklaart het woord als ‘stukje karton of dun plankje dat de kinderen aan een touwtje houden en snel ronddraaien, zodat het een snorrend geluid maakt’.

meikever die liever hangt te ronken dan uit te vliegen'. Dat *her* beantwoordt wonderwel aan *aver* 'weer, opnieuw'.

berdellewortel, merdellewortel: In mijn *Kortrijks Woordenboek*⁽⁷⁾ nam ik het woord *berdelle* op, aangezien F.A. Snellaert het in zijn *Bydragen tot de kennis van den tongval en het taaleigen van Kortryk* (1844) had opgenomen als *berdellewortel*, dat hij als *Radix Bardanae* verklaarde, d.i. smalle weegbree of *Plantago lanceata*. Ik voegde eraan toe dat L. Vandenbussche⁽⁸⁾ *berdellewortel* als 'Lapathum crispum' of 'Rumex crispus, krulzuring' vertaalde. In WEW vermeldde ik verder dat ook De Bo⁽⁹⁾ de variant *merdellewortel* als *Rumex* verklaarde. Het blijkt ook de naam te zijn van *Rumex hydrolapathum* of waterzuring en *Rumex obtusifolus* of ridderzuring. Snellaert had zich blijkbaar door de fonetische gelijkenis tussen *bardana* (Fr. *bardane* 'kliskruid') laten misleiden en ik ben hem in WEW ten onrechte gevolgd⁽¹⁰⁾.

Maar De Bo vertaalde *merdellewortel* in het Frans als *parelle*. De Bo 1888 meldt verder *pareele, parille* 'Groote plant die veel in den akker en langs grachten groeit, anders ook Pardelle, Dokkewortel, Merdellewortel, en Zeven-jaar-spinagie geheeten, fr. *patience, parelle, Rumex Patientia*'. *Pardelle* omschrijft hij als 'peerdezurkel, naam van verscheidene soorten van *Rumex*, doch vooral van den *Rumex Patientia L., fr. Parelle, patience*'. Frans *parelle* is volgens Vandenbussche 'Rumex patientia, Lapathum acutum', waarvoor hij als Nederlandse namen ook geeft: *spinaziezuring, patiëntie(wortel), Engelse spinazie*, en in Nederland *tuinpatisch*. Semantisch is *berdelle* inderdaad – met epenthetische *d* – makkelijker te verklaren uit *parelle*. Het Franse woord *parelle* gaat terug op *paratella*, zoals Catalaans en Spaans *paradella* terug te voeren tot Middellatijn *parada*, het voltooid

(7) F. DEBRABANDERE, *Kortrijks woordenboek*, Brugge-Kortrijk, 1999.

(8) L. VANDENBUSSCHE, *Onze volkstaal voor kruiden en artsenijen*, Langemark, 1978.

(9) J. SAMYN, *Deken De Bo's Kruidwoordenboek bewrocht en uitgegeven door*, Gent, 1888.

(10) F. DEBRABANDERE, 'Berdelle(wortel)' in *Biekorf* 108 (2008), 124.

deelwoord van *parare* 'bereiden'. Volgens Bloch-Von Wartburg⁽¹¹⁾ zou het kruid o.m. bereid zijn om varkens vet te mesen, waardoor het kruid ook de naam *chou gras* 'vette kool' kreeg. Maar *chou gras* is eigenlijk toch *Chenopodium album* of melganzenvoet. Bovendien heeft *parare* in de Romaanse talen en dialecten nog heel wat meer betekenissen, o.m. 'afweren', denk maar aan *pareren* <Fr. *parer*, i.v.m. de schermsport. Gallo-Romaans *parada* betekende bijvoorbeeld 'zonnenscherm, tent over een boot'. De plant kan haar naam gekregen hebben vanwege de lange blaren die a.h.w. een scherm vormen. Maar blijkens het *FEW*⁽¹²⁾ betekende *parare* ook 'uitstrekken' en dat kan op de langgestrekte blaren slaan.

Een verklaring van *parelle* uit **palatella* < **lapathella* < *lapathum* wordt door Gamillscheg en Meyer-Lübke⁽¹³⁾ niet erg waarschijnlijk geacht.

Werd *berdelle* ook gezegd van de smalle weegbree, zoals Snellaert schreef? Blijkens alle latere bronnen is dat niet waarschijnlijk, hoewel het toch bekend is dat de volksnamen voor kruiden en planten door de niet botanisch onderlegde taalgebruiker vaak aan andere planten worden toegewezen.

djeef, zie tjeef.

dolage 'moerassige grond, onvaste grond, poel'. Op grond van mijn verzameling oude plaatsnamen en familienamen *Dolage*, *Doolaghe*, van 1300 tot ca. 1600, telkens zonder dentaal, vermoedde ik dat de spelling *doodlaghe* – bij bv. Kiliaan – een etymologiserende reconstructie was en dat *dolage* veeleer als *dool-lage* geïnterpreteerd moest worden. Alleen spreekt de scherplange *o* van *doo(d)lage* dat tegen. Nu heeft L. Van

⁽¹¹⁾ O. BLOCH – W. VON WARTBURG, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, 1996.

⁽¹²⁾ VON WARTBURG, *Französisches etymologisches Wörterbuch*.

⁽¹³⁾ E. GAMILLSCHEG, *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*, Heidelberg, 1928. – W. MEYER-LÜBKE, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1935.

Durme⁽¹⁴⁾ zes attestaties van *Dootlaghe/Doetlaghe* van 1290 tot 1444 gepubliceerd. Daarmee vervalt mijn hypothese uit 2005. Mijn West-Vlaamse dentaallose attestaties wijzen misschien op een oude West-Vlaamse d/t-apocope, waarvan het Kortrijks een relict kan zijn.

dremmelen ‘draven, trappelen’ (DE BO⁽¹⁵⁾), ‘slenteren, talmen’ (Dadizele) werd in *WEW*, *OEW* verklaard als frequentatief van Mnl. *dremmen* ‘kwellen, drukken’ en vergeleken met Ndd. *drämmeln*, *dremmeln* ‘dringen, stoten, drijven’ en Ndl. *bedremmelen* ‘in het nauw brengen’. Voor Zeeuws *dremmelen* ‘dribbelen van het ene been op het andere’ gaf ik in *ZEW* de voorkeur aan een variant van *drebbelen* ‘trappelen, trippelen, dribbelen’, frequentatief van *drabben* ‘op een drafje lopen’, een intensivum van *draven*. *Dremmelen/drebbelen* vertonen de frequente wisseling van bilabialen *m/b*, vgl. Wvl. *mesanden/bsanden*, *marmite/bermite*.

entwa(t), entwadde ‘iets, wat’ kreeg in *WEW* de klassieke verklaring als variant met ingevoegde *n* van oostelijk Mnl. *etwat* en Duits *etwas*. Ik liet me evenwel (in *OEW*) overtuigen door de studie van H. Seldeslachts⁽¹⁶⁾. Hij wijst op het verschillende accent in *etwas* en *entwat*. Hij verklaart daarom *entwat* uit Mnl. *ic ne wete wat* > *inne wete wat* ‘ik weet niet wat’. Hij vergelijkt met Oudengels *nâthwâ*, *nâhtwelc* ‘iemand’ met *nat* < *ne wât* ‘ik weet niet’; Oudsaksisch *nêthwana* ‘ergens vandaan’ met *nât* < *ne wêt*; Mhd. *neiz-* < *ne weiz*, bv. *neizwer* ‘ergens iemand, entwie’; Oudijslands *nakkvat* ‘iets’ < *ne-veit-ek-hvat*. Vgl. ook Picardisch *ène sécwa* < *ne sai quoi* ‘iets’.

⁽¹⁴⁾ L. VAN DURME, ‘Dolage’, in *Hand Kon. Comm. Top. Dial.* 88 (2016), p. 246-247.

⁽¹⁵⁾ L.L. DE BO, *Westvlaamsch Idioticon*, Gent, 1892.

⁽¹⁶⁾ H. SELDESLACHTS, *Die westflämischen Indefinita*, in *Studia etymologica Indoeuropaea memoriae A.Ĵ. Van Windekens*, Leuven, 1991, blz. 247-249.

erse, herse ‘egel’ (Zottegem, Zuid-Oost-Vlaanderen). Ter adstructie van de verklaring uit Oudfrans *erice* < Latijn *ericus*, dienen we ook de studie te vermelden van Luc van Durme⁽¹⁷⁾.

fenijn, fernijn ‘venijnig mens; ongedierte (bladluizen). In WEW werd *fernijn* alleen gezien als een variant van *fenijn* ‘venijn’, met epenthetische *r* (vgl. *kornijn, ferneel*). In *OEW* voegde ik eraan toe dat de *r* van *fernijn* niet noodzakelijk ingevoegd is en dat het woord eigenlijk een kruising van twee woorden is. Er is namelijk ook een Frans woord *vermine* ‘ongedierte’ uit Latijn *vermina* ‘wormen’, meervoud van *vermen*, variant van *vermis* ‘worm’.

ferneel ‘holle dakpan’ (Gent). In *OEW* afgeleid van Oudfrans *forneel* ‘oven’, maar ook ‘gewelf, boog’, naar de gewelfde vorm. Maar het woord *fernele* ‘gootpan’ komt al in 1599 voor bij Kiliaan. Het is een variant met *r*-epenthesis (vgl. *kornijn* < *konijn, kortelet* < *kotelet*) van Wvl. *vanele* ‘zeskantige dakpan’ (De Bo), Gents *vaneel* ‘id.’, Mnl. *vaneel, vanele* ‘gootpan’, 1481 *fanneel* (Ninove). Oudfrans *vanel* ‘holle pan’. Zie verder *WEW, OEW*.

fichu ‘verknoeid, bedorven, naar de bliksem’ (Gents, Kortrijks). Het woord kreeg die betekenis niet (zoals in *OEW* beweerd) omdat de *fichu* ‘halsdoek’ inderhaast aangetrokken werd. De halsdoek zelf kreeg precies die naam omdat hij inderhaast aangetrokken werd. *Fichu* is een afleiding van het werkwoord *ficher*, dat een eufemistisch synoniem werd van *foutre* ‘neuken’. ‘De twee erotische werkwoorden werden als synoniemen van *faire* gebruikt: *quelque chose était bien ou mal foutu, bien ou mal fichu*. Later bleef het negatieve bijwoord achterwege en werden *fichu* en *foutu* gewoon synoniemen van ‘verknoeid, bedorven, naar de bliksem’⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁷⁾ L. VAN DURME, ‘Nog over de naam van het varkentje dat prikt’, in *Hand. Kon. Comm. Top. Dial. LXXXV* (2003), 235-241.

⁽¹⁸⁾ Y. COUTANT, *De Leiegouw* 48 (2006), 142.

figeleren, zie vigeleren.

fijntig ‘slank, fijn, tenger, frêle’. Dit woord werd onlangs uitvoeriger behandeld in *Biekorf*⁽¹⁹⁾. Ik wees erop dat het woord oorspronkelijk – d.i. in de 19de eeuw – de betekenis had ‘fraai van vorm, knap, mooi, bevallig, lief’. In de 20ste eeuw verschoof de betekenis naar ‘tenger, dun, zwak, frêle, mager, fijn’. Die betekenisverschuiving gaat gepaard met een spellingwijziging. Het woord wordt nu *fijntig* gespeld, en uitgesproken zoals in West-Vlaams *fijn*.

guzzelen ‘krioeien’ (Oostende). Het woord werd in WEW afgedaan met een ‘Misschien var. Van *gusselen*?’ In Zuid-Oost-Vlaanderen betekent *guzzelen*, *gurzelen* ook ‘gutsen, gutschend stromen’. In *OEW* werd het daarom teruggebracht tot Vroegnieuw-nederlands *gosselen oft storten*, *gusselen oft gosselen*, frequentatief bij *gutsen*, Engels *gush* ‘stromen, gutsen’.

harrig ‘schraal, ruw, guur (weer)’, afgeleid van Wvl. *harie* ‘droge koude wind, schraal voorjaarsweer’, Middelnederlands *hare* ‘scherpe wind, doordringende koude’. In *WEW*ten onrechte teruggebracht tot de betekenis ‘helder’ > ‘wit, heldere hemel > koud weer’. Het woord gaat evenwel (*ZEW*) terug op een grondbetekenis ‘scherp’; zoals in Ohd.*haru*, *harawêr*, Mhd. *harewe*, *harwe*, *hare*, *har*, *her(e)*, Duits *herb* ‘scherp’ uit Germaans *harwa* < Indo-Germaans **(s)ker* ‘snijden’. We herkennen de betekenis ook in Ndl. *haren* ‘scherpen (van een zeis)’.

herse, zie erse.

keppe ‘lieveling, geliefde, bijzit’ heb ik in *WEW* in verband gebracht met Middelhoogduits *kebes(e)*, *kebse*, Duits *Kebse* ‘bijzit’. Ook Kiliaan vermeldt als vetus *kebisse*, *kebse*, *kevisse*, *kebs*

⁽¹⁹⁾ F. DEBRABANDERE, ‘Het West-Vlaamse woord *fijntig*’ in *Biekorf* 115 (2015), 317-321.

wijf ‘concupina, adultera’. Luc de Grauwe⁽²⁰⁾ geeft evenwel de voorkeur aan Mnl. *kempe* ‘bijzit’, door assimilatie *mp* > *pp*. Maar ik ken geen enkel voorbeeld van regressieve assimilatie *mp* > *pp* of *mb* > *bb*, wel *mm* < *mb*, vergelijk *emmer* < *ember* < Lat. *ampora*, *lommer* < *l'ombre*, *lommerd* < *Lombard*. Bovendien vraag ik me af of *kempe* eigenlijk wel ‘bijzit’ betekend heeft. Een etymologische verklaring van *kempe* als ‘bijzit’ lijkt me trouwens heel moeilijk. Het komt me voor dat de betekenis die aan het Vroegnieuw nederlandse⁽²¹⁾ woord *kempe* werd toegekend, berust op een verkeerde interpretatie van het eerste lid in de samenstelling *kempekind*, dat Kiliaan identificeert met *kebskind* en vertaalt als ‘nothus’, d.i. ‘bastaard’. Maar⁽²²⁾ ook een bastaard is niet alleen kind van een bijzit, van een moeder, maar ook van een vader. Een duidelijk argument hiervoor vond ik in het *Middelnederlands Woordenboek* van Verwijs-Verdam (III, 1300-1302), waar i.v. *kempe* ‘kamper, vechter, (maar ook) strijder’ en na de titel *van onrechten kinderen* de volgende twee teksten – alweer uit de *Sassenspiegel* – voorkomen: *kempen ende hore kynder, spillude ende alle die onrechte geboren syn, die syn alle rechteloos; kempen ende haren kynderen gheft men te boeten den blic van eenen campscilde*. We weten trouwens dat kunstmakers, jongleurs, speellieden en vechters in de middeleeuwen een slechte reputatie hadden, zodat we veilig mogen besluiten dat een *kempekind* veeleer het kind van zo’n kampvechter was. Mnl. *kempe* heeft m.i. nooit ‘bijzit’ betekend.

klasseneren ‘druk praten, discussiëren’. In *OEW* had ik in navolging van *Van Dale* ten onrechte verband gelegd met *klassen*⁽²³⁾. Maar de Noord-Brabantse variant *klasjeneren* ‘kletsen’

(20) L. DE GRAUWE, *Taal en Tongval* 56 (2004), 226.

(21) Het woord komt blijktbaar voor het eerst voor in de *Sassenspiegel* in 1505: *wittelike kinder en wint hi nimmermeer, mer kemp ende kempskinder*.

(22) F. DEBRABANDERE, ‘West-Vlaams *keppe* versus *kempe*’, in *Een sextant voor een taalspecialist. Bijdrage tot Joost Buyschaert in profiel*, [Gent], 2016, p. 97-100.

(23) P.A.F.VAN VEEN – N. VAN DER SIJS, *Etymologisch woordenboek*, Utrecht-Antwerpen, 1997.

verwijst duidelijk naar Frans *collationner* ‘een lichte maaltijd gebruiken’. Het betekenisverband zit hem hierin dat Oudfrans *colationner* oorspronkelijk de betekenis had ‘beraadslagen, bespreken’, afgeleid van *colation* ‘tekst die voorgelezen werd tijdens de maaltijd van de monniken’, vandaar ‘lichte maaltijd van de monniken na de avondlezing’. Latijn *collatio* < *collatum* < *conferre* ‘bijeengbrengen < in gedachten bij elkaar brengen, vergelijken’ (ZEW).

krinse, krense (DE BO), **kreinse, krense** (Z.-Ovl.), **krinze** (Zeeuws) ‘graanafval, uitschot van gewand graan’. Bij het werkwoord *krinsen, krensen, krinzen, krenzen* ‘wannen, graan zuiveren’, in WEW verkeerd geëtymologiseerd. In OEWE *ZEW* afgeleid van Oudfrans *crincier* ‘wannen’ < Galloromaans **crientiare* ‘zeven, wannen’.

majeu ‘naaf’ gaat niet terug op *milieu* (OEWE), maar op Frans *moyeu* ‘naaf’ uit Latijn *modiolus*⁽²⁴⁾.

meeps ‘overrijp’ (Zeeuws). Vroegnieuwlands *meepsch* betekende ‘dun, krachteloos, zwak’. Ook Fries *meepsk*, afgeleid van Oudfries *mepel* ‘dun, breekbaar’. De betekenisverschuiving naar ‘overrijp’ zal wel te verklaren zijn door associatie met *mepsel*, metathese van *mispel* (ZEW).

ralie, raalde (Ovl.), **rallie, ralje** (Wvl.), **raalje** (Zeeuws) ‘watterral’. De te beknopte etymologische verklaring van WEW, werd gespecificeerd in OEWE. De varianten op *-lie, -lje, -lde* wijzen op Franse *l mouillé*. Deze vogelnaam is daarom te verklaren uit Normando-Picardisch *raille*, variant van Frans *rôle* ‘(water)ral’, Provençaals *rascla*, Oudfrans *rascle*. Van het werkwoord *râler, racler* ‘schrapen, krassen’. Naar het schorre krassende geluid van de vogel.

⁽²⁴⁾ Y. COUTANT, *De Leiegouw* 48 (2006), 143.

ree (Wvl., Ovl., Zeeuws) ‘afwateringsslootje’. Aan de beschouwingen in *WEW*, *OEW* heb ik in *ZEW* de volgende hypothese toegevoegd: ‘M.i. veeleer ablautend naast Mnl. *rie* ‘lijn, streep, rij’, Mhd. *rihe* ‘lijn, smalle gang, geul’, naast – met grammatische wisseling – Mhd. *rige* ‘lijn, rij, watersloot’, Oudengels *râw*, Engels *row* ‘rij’. Indo-Germaans **rei* ‘rijten, snijden’.

renure, rainure ‘groef (in molensteen) (Wvl., Ovl.). Niet Fr. *rayure* ‘groef’ met *n*-invoeging (*WEW*), maar (*OEW*) Frans *rainure* ‘groef’⁽²⁵⁾ < Middelfrans *rainure* < *royneure* < *roisnier* ‘boren < inkerven’, afleiding van *roisne* < *rouanne* ‘ritsijzer’ < Gallisch **rucina* < Latijn *runcina* ‘schaaf’.

tengel, tingel ‘netel’ werd in *WEW*, *OEW*, *ZEW* geïdentificeerd met *tengel* ‘schaar (van kreeft of krab), angel (van bij of wesp)’, volgens Weijnen een diminutief van *tang*. De betekenis gaat dan terug op een wortel die ‘knippen, bijten’ betekent. Vgl. Grieks *dakno* ‘ik bijt’. Een Nederlandse etymoloog, Klaas Eigenhuis, wees me erop dat de synoniemen *brandnetel*, Duits *Brennessel*, Fries *broeinettel*, veeleer aan het branderige gevoel doen denken dan aan ‘bijten, knippen’. Het woord zou dan verwant zijn met *tondel*, Mnl. *tonder*, Duits *zünden* ‘aansteken. Aangezien ook deze verklaring niet voldoet, zie ik een betere semantische mogelijkheid in het prikken van de netel. *Tengel* betekent in het Zeeuws ook ‘kafnaald, angel’ en Duits *Zingel* is de naam van de rivierbaars, naar de stekelvinnen van de baars. Ik zie hier verband met Duits *Zinke(n)* ‘rand, punt, spits, tand’ < Ohd. *zinko* ‘uitspringend deel, tand’, Mhd. *zinke* ‘spits’, een afleiding met *k*-suffix van *Zinne*, Mnl. en Ndl. *tinne*. Germaans **tindjô(n)* naast **tindaz* > Mhd. *Zint*, Nederduits *tinde* ‘tand, spits’, Engels *tine* ‘scherpe punt’ (BEW).

tjeef, djeef, zeef ‘katholiek, m.n. voorstander van de katholieke partij’ (Ovl.). Het woord gaat inderdaad terug op Fr.

⁽²⁵⁾ Y. COUTANT, *De Leiegouw* 45 (2003), 144.

Joseph (OEW), maar L. De Grauwe⁽²⁶⁾ specificceert: ‘in de tweede ... betekenis verwijst de naam naar de geboren Ieperling Louis Joseph Delebecque, bisschop van Gent in de periode 1838-1864, fervent voorvechter van de conservatief-katholieke politieke partij in België en gematigd ultramontaan, die nog een herderlijke brief heeft geschreven tegen de volgens hem al te liberale Gentse universiteit’.

tornementen, torrementen ‘inspanningen, moeite’ (Zeeuws-Vlaams). Oudfrans *tornement* betekent ‘toernooi, gevecht’ en is een afleiding van *torner* ‘aan de draaibank werken’ < Latijn *tornare* (OEW). Maar allicht is *torrement* niet door assimilatie *rn* > *rr* te verklaren uit *tornement*, maar is *tornement* veeleer volksetymologisch ontstaan uit *torrement*, *torment*. Mnl. *torment* ‘lichaamslijden, zielenpijn, foltering, plaag, gesel’ < Oudfrans *torment* uit Latijn *tormentum* ‘pijnbank’.

uvallig (Wvl.), **uivallig** (Eeklo), **ivallig** (Zeeuws-Vlaams), **nivallig** (Zeeuws), **oevallig** (Frans-Vl.) ‘vies, vuil, smerig, walgelijk, oneerbaar’ (Wvl.), ‘armoedig, verwaarloosd, haveloos; koud, rillerig, koortsig; nat, koud (weer)’ (Zeeuws), ‘walgelijk, vuil; boosaardig, sluw, slim’ (Frans-Vl.). Ik had eerst (*WEW*, *OEW*) *uvallig* als een geronde variant van *ivallig* gezien. Maar in Frans-Vlaanderen⁽²⁷⁾ is *uvallig* een variant van *oevallig*. En aangezien het Frans-Vlaams meestal de meest archaische vorm heeft, gaf ik er in *ZEW* de voorkeur aan om van de variant *oevallig* uit te gaan en die terug te voeren tot *oenvallig* < Mnl. *onvallich* = *ongevallich* ‘rampspoedig, ellendig, zwak, onbevallig, lelijk’. Vgl. Middelnederduits *unvellich* ‘zwak, ellendig’.

vigeleren, figeleren ‘(ergens over) prakkezeren, verzinnen, zijn best doen, propaganda maken; ergens op wachten, loeren, flaneren, drentelen’ (Zeeuws-Vlaams). Eerst (*OEW*, *ZEW*)

⁽²⁶⁾ L. DE GRAUWE, *Taal en Tongval* 60 (2008), 183.

⁽²⁷⁾ C. MOEYAERT, *Woordenboek van het Frans-Vlaams*, Leuven, 2005, blz. 189.

verklaard uit *figureren* ‘uitbeelden, zinnebeeldig voorstellen, optreden’, met wisseling van de liquidae *r/l*. Maar de Brabantse varianten *vigileren*, *vizileren* ‘naspeuren, nagaan, bespreken, toezien, bespieden, uitdenken’ (*BEW*) verwijzen veeleer naar Middelfrans *vigiler*, 1530 *vigiller* ‘waken’ < Latijn *vigilare*.

vooi(e), voei ‘moerkonijn, wijfjeskonijn; voedster’ werd (*WEW*, *OEW*, *ZEW*) met *d*-syncope en *j*-glijder verklaard uit *voede*, nomen agentis van ww. *voeden*. Ik heb later (in *BEW*) van deze verklaring afgezien, hoewel *voester* in het Zeeuws ook ‘wijfjeskonijn’ betekent. Ook de verklaring *fooi*, *vooi*, *voei* ‘vrouwelijk konijn’ uit *ooi* bij Weijnen⁽²⁸⁾ is te verwaarlozen.

Vooi is vermoedelijk hetzelfde woord als Duits *Fähe*, *Fehe* ‘wijfje van vos, das, marter’ < Ohd. *fôha* ‘vossin’, Mhd. *vohe* ‘vossin’, Vroegnhd. *vôhin*. Gotisch *faûhô* ‘vossin, vos’. Germaans **fuhô-* ‘vrouwtjesvos’. Het woord *vos*, Duits *Fuchs*, Engels *fox* is er een afleiding van met *s*-suffix. Uit de betekenis ‘wijfje van klein wild’ kan de betekenis ‘wijfjeskonijn’ worden begrepen⁽²⁹⁾.

zeef, zie tjeef.

Frans DEBRABANDERE

⁽²⁸⁾ A.A. WEIJNEN, *Etymologisch dialectwoordenboek*, Den Haag, 2003, blz. 109.

⁽²⁹⁾ Met dank aan Klaas Eigenhuis voor de suggestie.